

Міністерство освіти та науки України
Рівненський державний гуманітарний університет
Психолого-природничий факультет
Кафедра екології, географії та туризму

«До захисту допущено»

Завідувач кафедри

_____ Лико Д.В.
(підпис) (ініціали, прізвище)

“ _____ ” _____ 2021 року

Пояснювальна записка
до кваліфікаційної роботи бакалавра

зі спеціальності _____ 014.07 «Середня освіта (Географія)»
(код і назва)

**на тему: «Особливості організації науково-дослідної роботи
з географії у старшій школі»**

Виконав (-ла): студент (-ка) IV курсу, групи Г-41
(шифр групи)

_____ Нагорна Анастасія Миколаївна _____
(прізвище, ім'я, по батькові) (підпис)

Керівник кандидат біологічних наук, доцент кафедри екології,
географії та туризму РДГУ Суходольська І.Л. _____
(посада, науковий ступінь, вчене звання, прізвище та ініціали) (підпис)

Рецензент кандидат педагогічних наук, доцент кафедри
екології, географії та туризму РДГУ Костолович М.І. _____
(посада, науковий ступінь, вчене звання, прізвище та ініціали) (підпис)

Засвідчую, що кваліфікаційна робота містить результати власних досліджень.
Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання на
відповідне джерело

Студент _____
(підпис)

Оцінка за результатами захисту:
Національна шкала _____
Кількість балів: _____
Оцінка: ЄКТС _____

Рівне – 2021 року

Зміст

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ОРГАНІЗАЦІЇ НАУКОВО-ДОСЛІДНОЇ РОБОТИ З ГЕОГРАФІЇ.....	5
1.1. Особливості науково-дослідної роботи в процесі вивчення географії	5
1.2. Науково-дослідна робота як важливий чинник підвищення мотивації учнів до навчання.....	10
1.3. Система позашкільних навчально-виховних закладів дослідницько- пошукового напрямку діяльності	17
1.4. Організація науково-дослідної роботи з географії у МАН.....	23
ВИСНОВКИ ДО 1 РОЗДІЛУ	28
РОЗДІЛ 2. ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ВИКОРИСТАННЯ НАУКОВО-ДОСЛІДНОЇ РОБОТИ З ГЕОГРАФІЇ У СТАРШІЙ ШКОЛІ.....	29
2.1. Вивчення рівня географічної компетентності під час проведення науково-дослідної роботи учнів	29
2.2. Оцінювання ефективності використання науково-дослідної роботи учнів.....	40
ВИСНОВКИ ДО 2 РОЗДІЛУ	47
ВИСНОВКИ.....	48
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	50
ДОДАТКИ	Помилка! Закладку не визначено.

ВСТУП

Актуальність дослідження. У період інтенсивного розвитку суспільства важливе значення має організація науково-дослідної роботи з географії у старшій школі. Основне завдання сучасної шкільної системи освіти зробити навчання учнів цікавим, змістовним та творчим. Тому використання саме частково-пошукової діяльності забезпечить збільшення інтересу до вивчення матеріалу, а поглиблене вивчення інформації, яка необхідна для виконання поставлених перед ними завдань, значно розширить словниковий запас та кругозір учнів.

У процесі запровадження низки реформ шкільної освіти у багатьох українських школах з'явилася тенденція до цілеспрямованої та систематичної роботи з талановитими та здібними дітьми. Зокрема, розробляються загальношкільні та індивідуальні програми розвитку здібностей школярів, з'являються нові цікаві форми презентації обдарованої особистості та створюються відповідні умови для її розвитку. Інноваційні методи навчання і виховання, які використовують педагоги для організації науково-дослідної роботи з географії, забезпечують підвищення інтересу до навчання, [2], розвивають навички самостійності, самоосвіти, реалізують творчий потенціал та вміння використовувати географічні знання у повсякденному житті [3].

Особливості організація науково-дослідної роботи в старшій школі висвітлено у працях як вітчизняних (Ю. Грицай, Ю. Бабанський, В. Загвязинський, В. Полонський, М. Сорокін, В. Козаков, О. Рудницька, М. Смородинська, М. Солдатенко та ін.), так і зарубіжних науковців (В. Оконь). Зміст та структуру дослідницьких здібностей вивчали О. Савенкова, В. Андреева, В. Дружиніна та ін. Однак значна частина проблемних питань щодо проведення науково-дослідної роботи ще досі не розкрита, що і зумовило вибір теми дослідження «Особливості організації науково-дослідної роботи з географії у старшій школі».

Об'єкт дослідження – процес організації науково-дослідної роботи з географії.

Предмет дослідження – ефективність використання науково-дослідної роботи з географії у старшій школі.

Мета дослідження: теоретично обґрунтувати та експериментально дослідити ефективність науково-дослідної роботи з географії у старшій школі.

Завдання:

- проаналізувати особливості науково-дослідної роботи в процесі вивчення географії;
- розглянути науково-дослідну роботу як важливого чинника підвищення мотивації учнів до навчання;
- охарактеризувати систему позашкільних навчально-виховних закладів дослідницько-пошукового напрямку діяльності;
- описати організацію науково-дослідної роботи з географії у МАН;
- вивчити рівень географічної компетентності під час проведення науково-дослідної роботи учнів;
- оцінити ефективність використання науково-дослідної роботи учнів.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ОРГАНІЗАЦІЇ НАУКОВО-ДОСЛІДНОЇ РОБОТИ З ГЕОГРАФІЇ

1.1. Особливості науково-дослідної роботи в процесі вивчення географії

Організація та проведення науково-дослідної роботи часто досліджується філософами, педагогами та психологами. Науковці розробляють підходи до ефективного ведення науково-дослідної роботи в процесі навчання та зазначають, що важливо при формуванні завдань враховувати вікові особливості, захоплення та рівень розвитку творчих здібностей учнів.

Філософ Софокл зазначав: «Великі справи не робляться зненацька». Щоб досягти необхідних високих результатів, навчити дитину основам пізнання світу, потрібна довга кропітка спільна робота вчителя, учня і батьків. Ця спільна праця має якомога більше розкрити дитині всю сутність процесів, які відбуваються навколо неї, спрямувати її до самостійних пошуків, показати те, що можна виконувати завдання не лише за шаблоном, а й використовувати творчий підхід, креативне мислення та нестандартні рішення. Головне завдання сучасної школи за Концепцією Нової української школи – не просто передати знання учневі, а навчити його «вмінню навчатися впродовж життя». Цьому сприяє організація науково-дослідницької діяльності школярів. Вона є невід'ємною частиною виховання особистості, яка може приймати самостійні рішення та впливати на долю країни [7].

На думку О. І. Савенкова, дослідницька діяльність це «...особливий вид інтелектуально-творчої діяльності, що зароджується в результаті функціонування механізмів пошукової активності і побудований на основі дослідницької поведінки» [15].

Р.Б. Шишка, враховуючи визначення поняття наукової діяльності у Законі України, виокремив такі її головні ознаки:

- 1) інтелектуальний характер і тісний взаємозв'язок з правом

інтелектуальної власності;

2) різновид соціальної діяльності людини у певній сфері наукового виробництва;

3) спрямованість на одержання нових знань з метою подальшого їх використання у практичній діяльності;

4) проводиться у певних формах: фундаментальні та прикладні наукові дослідження [18].

Проте, сучасні науковці виокремлюють науково-дослідну роботу, як інтелектуальну працю індивіда, що спрямована на засвоєння знань, умінь та навичок.

Тому, в загальному, під науково-дослідною роботою розуміють творчий процес спільної діяльності суб'єктів (вчителя, викладача ВНЗ і учня, батьків), пов'язаний з вирішенням творчих дослідницьких завдань із заздалегідь невідомим рішенням, результатом якого є формування дослідницького стилю мислення і світогляду в цілому, який в свою чергу передбачає наявність основних етапів, характерних для дослідження у науковій сфері. Цей поділ на етапи сприяє тому, що діти поступово та без різних труднощів інтегруються у цей вид навчальної діяльності.

Основними завданнями науково-дослідної роботи є:

– формування інтересу школяра до творчості в науковому аспекті, навчання різним способам і методам самостійного вирішення завдань науково-дослідницького характеру;

– розвиток творчого мислення і самостійності, розширення і закріплення вже набутих при навчанні теоретичних і практичних знань, умінь і навичок;

– виявлення найбільш обдарованих і талановитих школярів, використання їх творчого та інтелектуального потенціалу для вирішення актуальних завдань [7].

Процес формування різних прийомів та методів роботи науково-дослідного напрямку доцільніше розподіляти на декілька етапів, в залежності

від вікових особливостей учнів.

На двох початкових етапах, учні середньої школи займаються дослідницькою роботою пошукового характеру, яка згодом переростає у творчу, тобто наукову або проектну і пошуково-дослідницька діяльність переходить у науково-дослідницьку, яку здійснюють учні старшої школи.

Головними завданнями вчителя на даному етапі є:

- навчити дітей працювати самостійно;
- спрямувати дітей до необхідності самостійного пошуку інформації;
- розв'язувати проблемні питання;
- вміти використовувати вже отримані результати;
- навчити учнів працювати в групах та комунікувати між собою.

Науково-дослідна робота в процесі вивчення географії також має свої певні особливості. Вона допомагає активізувати пізнавальну діяльність школярів, підштовхує до необхідності пошуку вирішення складних питань, вчить дітей узагальнювати, вміти робити висновки. Під час роботи у науковому товаристві в дітей набагато легше та швидше проходить процес соціалізації, особливо добре це позначається на учнях, які є більш замкнутими, але які мають неабиякий творчий та науковий потенціал.

Під час роботи з дітьми вчитель повинен звертати увагу на частку науково-дослідної роботи з географії, яку вони проводять, чи проводиться паралель між нею та реальним життям та чи зможуть учні в майбутньому застосувати отримані знання та навички в реальному часі, вирішуючи поставлені перед ними задачі. Все це має внести свої корективи у сучасний процес шкільної та позашкільної системи географічної освіти. Оскільки хорошим та здібним учнем є не той, хто багато знає, а хто може ці знання використовувати. А хорошим вчителем є не той, хто подає багато інформації, а той хто показує правильність та можливість її використання на практиці.

Цей вид діяльності має на меті тісну співпрацю та взаємодію учнів та вчителя. Проте діти мають, в більшій мірі, виявляти самостійність у своїй науково-дослідній діяльності.

Під самостійністю учнів варто розуміти те, що науковий керівник може радити, консультувати, спрямовувати у виборі певних тем роботи, проблем, які потребують вирішення, настановити на можливі їх рішення, але ні в якому разі не надиктувати і писати роботу замість вихованця.

З іншого боку, така самостійність лише відносна, через те, що як би учень не старався досліджувати та вивчати питання самостійно, йому завжди знадобиться допомога вчителя, який зможе підкорегувати його висновки, твердження та судження, підказати в якому напрямку йому необхідно рухатися далі, проте не вирішувати питання за нього.

Ще однією особливістю такого виду роботи є те, що вона може проводитися як на уроках географії, так і в позаурочний та позашкільний час. Вона також може мати різні форми і методи, що дозволяє якнайширше розвинути творчий потенціал школярів (рис.1.1)

Рис 1.1. Форми і методи наукової роботи учнів

Звичайно, що процес залучення учнівської молоді до науково-дослідної роботи регламентується різними нормативними документами Міністерства освіти, Конституцією України, законом України «Про наукову та науково-технічну діяльність», Положенням про Всеукраїнські учнівські олімпіади,

турніри, конкурси з навчальних предметів, конкурси-захисти науково-дослідницьких робіт, олімпіади зі спеціальних дисциплін та конкурси фахової майстерності. Всі ці документи дають можливість правильно підходити до організації різних видів науково-дослідницької діяльності. За необхідності вони можуть урегульовувати різні суперечливі питання, які виникатимуть під час роботи. Особливу увагу на нормативно-правову базу слід звертати на час проведення всеукраїнських учнівських олімпіад та роботи Малої академії наук, оскільки метою цих змагань є виявлення і розвиток творчих здібностей та наукового інтересу на державному рівні.

1.2. Науково-дослідна робота як важливий чинник підвищення мотивації учнів до навчання

Мотивація до навчання – одна із головних умов реалізації навчально – виховного процесу. Вона не тільки сприяє розвитку інтелекту, але і є рушійною силою удосконалення особистості в цілому. Формування мотивації в учнів до навчально–пізнавальної діяльності є однією з головних проблем сучасної школи. Її актуальність обумовлена оновленням змісту навчання, постановою завдань формування у школярів прийомів самостійного набуття знань, пізнавальних інтересів, життєвих компетенцій, активної життєвої позиції, здійснення в єдності трудового, морального та суспільного виховання учнів, введенням профільного навчання у старших класах. Соціальна потреба вимагає від закладів освіти підвищення якості навчання та виховання, розвиток та формування конкуренто спроможного випускника, запобігання формалізму в оцінці результатів праці учнів та вчителів [5].

На вчителів покладається роль не тільки навчити дітей, вони повинні мати талант та прагнення кожен день мотивувати учнів. Як писав відомий український педагог Василь Олександрович Сухомлинський « Не забувайте, що ґрунт, на якому будується ваша педагогічна майстерність, - у самій дитині, в її ставленні до навчання і до вас, учителю. Це бажання вчитися, натхнення, готовність до подолання труднощів. Дбайливо збагачуйте цей ґрунт, без нього немає школи». І він відразу ж зробив такий висновок: «Усі наші задуми, пошуки і побудови перетворюються на порох, якщо немає дитячого бажання вчитися» [16]. Цими словами він звертався саме до вчителів, яким під час своєї роботи необхідно запалювати в дітях іскру до навчання, потяг до нього, бажання дізнаватися щось нове і незвичайне, зацікавлювати їх, створювати умови для творчості. У вчителеві, діти повинні бачити не грізного педагога-суддю, а того хто може у будь якій ситуації прийти на допомогу, того, кому вони зможуть довіряти. Для всіх людей на землі довіра є надзвичайно важливою, а для дітей - просто необхідною.

Науково-дослідна робота в старшій школі повинна заохочувати вже не дітей, а молодих людей, які мають вибрати майбутню професію. Виконуючи різні завдання пошукового та дослідницького характеру з різних предметів, перед старшокласниками виникає вирішення що їм цікаво, чим подобається займатися, які завдання виконувати, а що зовсім не до вподоби. Науково-дослідна діяльність спрямовує учнів до самовизначення, мотивує до навчання в цілому і до поглибленого вивчення необхідних в подальшому предметів.

Однією з проблем є значне зниження у дітей мотивації не лише до проведення науково-дослідної роботи, а й до навчання в цілому. Перш за все вчителю необхідно не лише мотивувати школярів, але і вміти виділяти серед них осіб, які мають потенціал до наукової діяльності і які хочуть та можуть нею займатися.

Як сказав французький філософ-енциклопедист Дені Дідро «Людина, що не знає нічого, може навчитися, справа тільки в тому, щоб запалити в ній бажання вчитися». І педагогам та батькам у співпраці необхідно зробити все для того, щоб дитина хотіла вчитися, а не навчалася з примусу.

Існує багато причин низького рівня мотивації учнів до навчання. Кожна дитина по своєму сприймає навчальний процес і відповідно виявляє до нього позитивне чи негативне ставлення. У табл. 1.1 зображені найпоширеніші психологічні причини низького рівня мотивації навчання та способи їх вирішення.

Таблиця 1.1

Психологічні причини зниження рівня мотивації

Причини	Ознаки	Способи подолання
Слабке здоров'я	Швидко стомлюється до кінця уроку або після перших уроків. Часто пропускає заняття	Спостереження у лікаря, несуворий режим
Не враховано індивідуальні особливості нервової системи учня	Учень не встигає виконати завдання у запропонований час, болісно реагує на невдачі тощо	Допомогти учню вивчити свої особливості та навчити його враховувати їх у процесі діяльності. Учителю має дотримувати певних правил під час роботи з такими дітьми (наприклад, не ставити їх у ситуацію миттєвої відповіді)
Відсутність мотивації досягнення успіху	Низька самооцінка, нерішучість, відсутність ініціативи, виявлення невпевненості у своїх силах	Підвищити самооцінку учня, сприяти формуванню мотивації
Несформованість прийомів навчальної діяльності	Не знає способів навчальної роботи	Навчити основних прийомів навчальної діяльності
Недоліки у розвитку пізнавальних процесів	Не може зосередитися, погана пам'ять, зазнає труднощів під час розв'язання задач тощо	Використання коригувальних вправ на розвиток пізнавальних процесів

Для кращого розуміння того, як все ж таки можна мотивувати дітей сучасного покоління, перш за все потрібно з'ясувати, що саме слугує поштовхом до дій. А цим поштовхом можуть слугувати як зовнішні, так і внутрішні мотиви (рис. 1.2).

Рис. 1.2. Внутрішні та зовнішні мотиви

Ці мотиви спонукають учня до дій і вони спрямовані на задоволення потреб особи до діяльності. Тобто, під їх впливом учень розуміє правильний напрямок своєї активності і зосереджує на ньому свою увагу. Існує такий послідовний ланцюжок - учень розуміючи мотив, розуміє чому йому необхідно вчитися. Проте самого мотиву часто недостатньо для спонукання дитини до дії, в цьому випадку на перше місце повинна виступити мотивація. Мотивація являє собою широку систему мотивів, серед них можна виділити: навчальні (рис. 1.3.), соціальні (рис.1.4.), пізнавальні (рис. 1.5) мотиви.

Рис. 1.3. Навчальні мотиви

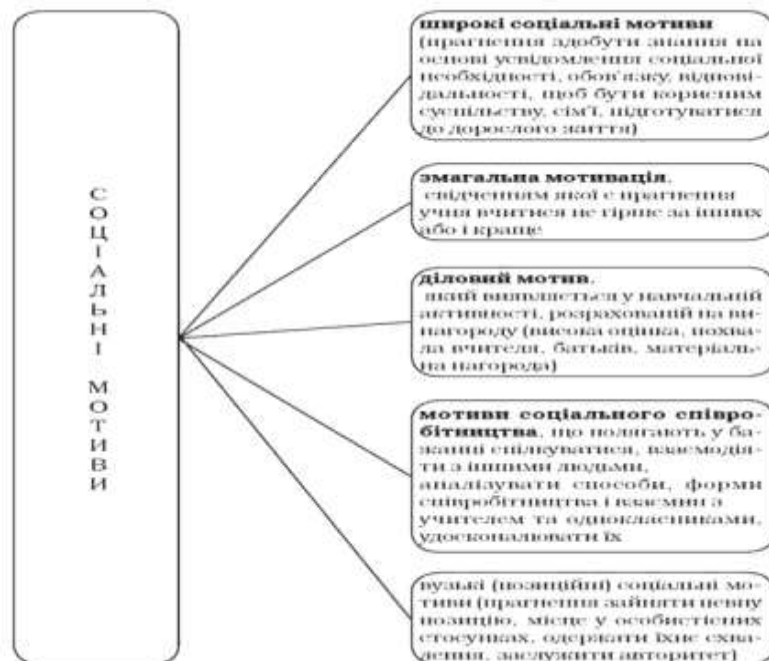

Рис.1.4.Соціальні мотиви

Рис. 1.5. Пізнавальні мотив

Завдяки їхньому взаємозв'язку діти отримують різностороннє спонукання до процесу навчання. Важливим є те, що хоч і кожен з цих мотивів має на меті спрямовувати учнів до навчальної діяльності, проте дуже добре, коли школярі прагнуть до знань, бажають дізнатися щось нове, хочуть вчитися під впливом саме внутрішніх мотивів.

Фактори, що сприяють формуванню внутрішньої мотивації навчальної діяльності:

1. Позитивний емоційний настрій.
2. Вивчення мотиваційної сфери учнів, її кореляція.
3. Ситуація успіху.
4. Наявність свободи вибору.
5. Сформованість загальнонавчальних умінь і навичок.
6. Використання різноманітних прийомів і методів, інноваційних технологій, метод-проектів, дослідницько-пошукових завдань, ТРИЗ та інших.
7. Організація ігрової діяльності та колективної діяльності на уроках.

8. Формування мотивації на кожному етапі уроку.

Важливо чітко зосереджувати увагу на кожному з цих факторів. Потрібно, також не забувати про індивідуальний підхід до кожного учня.

Під час роботи з дітьми, вчитель не повинен забувати і про вимоги яких необхідно дотримуватися в процесі формування внутрішньої мотивації школярів. Головними з них є:

1. По можливості уникати нагороди, призів за правильно виконане завдання, а обмежуватися лише оцінюванням і похвалою.

2. Якомога менше використовувати на уроках ситуації змагань. Краще привчити дитину до аналізу і порівнянню своїх власних результатів. Ситуація змагання може переключити на ігрові види діяльності.

3. Намагатися не називати навчальної мети «зверху». Спільна робота з дитиною щодо визначення мети та завдань буде більш ефективна.

4. Необхідно пам'ятати, що покарання за неправильне вирішення навчальних завдань є останнім і найменш ефективним прийомом, який викликає негативні емоції і негативно впливає на ставлення дитини як до навчання так і до вчителя.

5. Уникати тимчасових обмежень там, де це можливо, оскільки це не лише пригнічує розвиток творчості, а й заважає розвитку внутрішньої мотивації.

6. Слідкувати за тим, щоб навчальні завдання не лише відповідали віковим особливостям, але й мали оптимальний рівень складності, сприяли виявленню майстерності та компетентності дитини; регулювати рівень складності завдань, щоразу ускладнюючи його.

7. Надавати дитині право вибору навчального завдання, не обмежуючи при цьому його свободу.

8. Підбирати навчальні завдання з елементами новизни, що сприяє формуванню внутрішнього інтересу під час їх виконання [5].

Для підвищення в учнів рівня мотивації потрібно дотримуватися таких порад:

- ✓ потрібно дозволяти учням самостійно обирати (тип завдань, проблему для вирішення);
- ✓ підтримувати демократичний рівень стосунків між усіма учасниками навчального процесу;
- ✓ повідомляти мету, для того щоб дітям було легше орієнтуватися в межах дозволених правил під час роботи;
- ✓ підбадьорювати учнів, коли в них будуть виникати труднощі;
- ✓ створити сприятливе для навчання середовище;
- ✓ за можливості, змінювати місце проведення уроків
- ✓ підтримувати позитивний зворотній зв'язок;
- ✓ використовувати здорову конкуренцію;
- ✓ пропонувати різні форм і методів навчання;
- ✓ привчати дітей до пізнавальної діяльності, розвивати їх силу волі, цілеспрямованість, наполегливість, витримку;
- ✓ заохочувати виконувати завдання з «зірочкою»;
- ✓ нагороджувати
- ✓ навчати чітко та правильно визначати мету, завдання;
- ✓ дозволяти працювати спільно, командою;
- ✓ формувати почуття відповідальності, обов'язку;
- ✓ показати, що перш за все необхідно висувати вимоги до самих себе;
- ✓ мотивувати власним прикладом.

Якщо брати до уваги науково-дослідну діяльність учнів, то з однієї сторони, для того, щоб вони нею займалися, їх необхідно мотивувати, а з іншої, така діяльність сама по собі вже є хорошим заохоченням або мотивацією. Під час науково-дослідної роботи учні працюють над темами, які їм цікаві, дізнаються нову корисну для них інформацію, виконують завдання, які підвищують рівень їх інтелектуальних та творчих здібностей, вчать самостійно вирішувати поставлені перед ними цілі та працювати в команді.

1.3. Система позашкільних навчально-виховних закладів дослідницько-пошукового напрямку діяльності

Для повного задоволення дітей у потребі розвитку їх творчих здібностей, на території України діє розгалужена система позашкільних навчальних закладів, зокрема і дослідницько-пошукового напрямку діяльності. Ці заклади, разом із шкільною системою освіти мають на меті в повній мірі розкрити творчий потенціал учнів, розширити межі їх наукової та дослідницької діяльності. Основною їх характеристикою є доступність та добровільність участі в їх роботі дітей.

Позашкільна освіта доповнює та розширює той рівень знань, який школярі отримали на уроках географії та з інших предметів.

Без сумнівів можна сказати, що вчитель за такий невеликий час який відведено на урок, не може повністю розкрити і пояснити весь необхідний матеріал. Тому, в такому випадку, позашкільні заняття дають змогу учням виконувати завдання складнішого рівня, проводити дослідження та розробляти проекти, шукати та допрацьовувати необхідну інформацію самостійно.

Позашкільні заняття також є додатковою мотивацією дітей до навчання, оскільки при виборі гуртка чи секції дитина опирається на власні інтереси, обирає те чим їй буде цікаво займатися. А отриману на цих заняттях додаткову цікаву інформацію учень може використати під час підготовки до уроку, або безпосередньо під час нього отримати за це хорошу оцінку. Все це, в свою чергу, вмотивує школяра працювати ще більш ефективно та продуктивніше.

Національна доктрина розвитку освіти передбачає забезпечення її доступності у державних і комунальних позашкільних навчальних закладах; розвиток цілісної міжгалузевої системи позашкільних закладів різних типів і профілів для забезпечення розвитку здібностей і талантів обдарованих дітей

та молоді, а також задоволення потреб населення у додаткових культурно-освітніх, дослідницьких, спортивно-оздоровчих та інших послугах; оновлення змісту й методичного забезпечення, індивідуалізації та диференціації навчання обдарованої молоді; створення системи підготовки та підвищення кваліфікації педагогічних керівних кадрів для позашкільної освіти і виховання.

Позашкільні навчально-виховні заклади - широкодоступні заклади освіти, які дають дітям та юнацтву додаткову освіту, спрямовану на здобуття знань, умінь і навичок за інтересами, забезпечують потреби особистості у творчій самореалізації та організації змістовного дозвілля. До них належать палаци, будинки, станції, клуби й центри дитячої, юнацької творчості, дитячо-юнацькі спортивні школи, школи мистецтва, студії, бібліотеки, оздоровчі та інші заклади[12].

Заклади позашкільної освіти	
	палаци, будинки, центри, станції дитячої, юнацької творчості
	учнівські та студентські клуби
	дитячо-юнацькі спортивні школи
	школи мистецтв
	студії, початкові спеціалізовані мистецькі заклади освіти
	бібліотеки
	оздоровчі та інші заклади

Рис.1.6. Позашкільні навчально-виховні заклади

Всі ці заклади надають можливості для додаткового забезпечення учнів знаннями та інформацією за їхніми інтересами. Участь в їх діяльності є добровільною, тому діти можуть долучатися до роботи в гуртках чи клубах

без остраху отримати не схвалення чи покарання, у вигляді поганої оцінки, з боку наставника.

Такі заклади можуть бути комплексними і профільними. Комплексні позашкільні заклади забезпечують роботу творчих об'єднань за інтересами (гуртки, секції, ансамблі, театри тощо), профільні - умови для розвитку природних нахилів та інтересів дітей і підлітків, задоволення їх потреб з певного напрямку діяльності.

Навчально-виховний процес здійснюється диференційовано, відповідно до індивідуальних можливостей дітей та з урахуванням їхніх вікових особливостей.

Для проведення науково-дослідної роботи, природничого або географічного напрямку, серед позашкільних навчально-виховних закладів доцільно виокремити такі основні компоненти:

- ✓ Палаці та будинки дитячої творчості організують гуртки (наукові, технічні, мистецькі, спортивні тощо), клуби любителів природи.

- ✓ Центри і станції юних натуралістів мають своїм завданням виховання в учнів любові й інтересу до природи, формування у них умінь і навичок дослідницької роботи. Працюють гуртки юних городників, тваринників, садово-дів, механізаторів сільського господарства та ін.

- ✓ Центри та станції юних туристів організують подорожі школярів за межі постійного проживання для відпочинку і вивчення рідного краю та інших країн. Подорожі можуть бути пішохідними, лижними, автомобільними, авіаційними, велосипедними, водними, залізничними, комбінованими [12].

Найбільш традиційними та популярними об'єднаннями учнівської молоді в позашкільних закладах науково-дослідного напрямку є гурток, клуб та секція. Головною їхньою особливістю є невелика кількість учасників, що дозволяє їхнім керівникам проводити активну роботу з вихованцями.

Гурток – це об'єднання вихованців, учнів і слухачів відповідно до їхніх нахилів, здібностей, інтересів до конкретного виду діяльності з урахуванням

їх віку, психофізичних особливостей, стану здоров'я.

Секція – це об'єднання вихованців, учнів і слухачів для проведення дослідницької, пошукової та експериментальної роботи з різних проблем науки, техніки, мистецтва, а також за спортивно-технічним, туристсько-краєзнавчим або іншим напрямом діяльності [14].

Щоб зробити роботу наукового чи творчого об'єднання ще більш ефективною, а рівень навчальних досягнень ще вищим, викладачами під час занять використовуються різні форми організації позашкільного навчально-виховного процесу (рис.1.7.).

Рис. 1.7. Форми організації позашкільного навчально-виховного процесу

Для того, щоб краще враховувати всі індивідуальні та вікові особливості учнів в позашкільних закладах творчі об'єднання прийнято поділяти на три рівні:

✓ початковий - об'єднання загально розвивального напрямку, що дозволяють виявити рівень творчого розвитку дітей;

✓ основний – творчі об'єднання, що сприяють розвитку стійких інтересів;

✓ вищий- творчі об'єднання за інтересами для учнівської молоді та обдарованих і талановитих школярів.

Основні завдання позашкільної освіти:

- ✓ .виховання громадянина України;
- ✓ .вільний розвиток особистості та формування її соціально-громадського досвіду;
- ✓ .створення умов для творчого, інтелектуального, духовного і фізичного розвитку вихованців, учнів і слухачів;
- ✓ .здобуття учнями, вихованцями, слухачами первинних професійних навичок і вмінь, необхідних для їхньої соціалізації, подальшої самореалізації та/або професійної діяльності;
- ✓ .задоволення освітньо-культурних потреб вихованців, учнів і слухачів, які не забезпечуються іншими складовими структури освіти;
- ✓ .задоволення потреб вихованців, учнів і слухачів у професійному самовизначенні і творчій самореалізації;
- ✓ .пошук, розвиток та підтримка здібних, обдарованих і талановитих вихованців, учнів і слухачів;
- ✓ .організація дозвілля вихованців, учнів і слухачів, пошук його нових форм; профілактика бездоглядності, правопорушень;
- ✓ .здійснення інформаційно-методичної та організаційно-масової роботи [11].

Виконання всіх цих завдань допоможе виховати в майбутньому багато поколінь талановитих, розумних, здатних самостійно працювати і вирішувати нагальні потреби людей. Позашкільні навчальні заклади разом зі школою розкривають творчий потенціал дітей, наштовхують їх до потреби займатися науково-дослідною роботою, спрямовуючи цим самим на самовизначення у виборі майбутньої професії.

Важливим завданням позашкільних установ є надання школам

допомоги в організації позакласної виховної роботи з учнями. В Україні діє три державні позашкільні заклади - еколого-натуралістичний центр, центр науково-технічної творчості, центр туризму і краєзнавства. Як науково-методична установа функціонує Національний центр естетичного виховання. Набуло поширення створення позашкільних навчально-виховних закладів нового типу: навчально-дослідницьких та творчо-виробничих центрів творчості, туризму, краєзнавства, шкіл мистецтва, спортивно-технічних шкіл, клубних закладів, театральних комплексів, соціально-педагогічних комплексів, кіноцентрів, міжшкільних клубів тощо [Позашкільні навчально-виховні заклади [12].

Таким чином, тісна співпраця школи і позашкільних закладів сприяє вихованню дітей, розвитку їхніх здібностей та поглибленню знань.

1.4. Організація науково-дослідної роботи з географії у МАН

Кожна обдарована дитина – індивідуальність, що потребує особливого підходу. Важливою практичною проблемою є виявлення потенційних можливостей розвитку учня. Система роботи з виявлення обдарованих дітей включає в себе:

- попередню діагностику сформованості інтелектуальних умінь;
- спостереження за роботою учнів на заняттях; під час позакласних заходів;
- аналіз результатів виконання самостійних, творчих робіт;
- аналіз результатів участі учнів в олімпіадах, інтелектуальних змаганнях тощо.

Все це дозволить виділити талановитих учнів, які можуть займатися науково - дослідною роботою в процесі навчання в школі і в позашкільних закладах в різних її формах. Що сприяє збільшенню резерву молодих наукових кадрів, які в майбутньому зможуть доповнити ряди українських науковців. Залучення молоді до наукової та дослідницько-експериментальної діяльності, є також важливою складовою і для розвитку українського суспільства в цілому.

Однією з форм роботи з творчо обдарованою молоддю є Мала академія наук України, де виховано багато талановитих учених, державних діячів, творчих особистостей різних фахів. Результатом плідного навчання учня в МАН є написання під керівництвом ученого або вчителя- предметника науково-дослідницької роботи, з якою діти виступають на наукових конференціях, колоквіумах (шкільних, районних, обласних), захищають під час конкурсу-захисту [10].

Написання дітьми наукових робіт має наступну послідовність (рис.1.8.):

Рис. 1.8. Послідовність написання науково-дослідних робіт

Написання учнями наукових робіт має на меті формування навичок наукової діяльності, вміння орієнтуватися у великій кількості інформації, а також вироблення особистого наукового стилю мислення. Саме під час такого виду роботи, діти вчаться логічно та аналітично мислити, виокремлювати головну та другорядну інформацію, робити самостійні висновки, визначати проблемні питання та їх рішення. Всі ці якості необхідні учням для реалізації усіх своїх ідей та проектів у розрізі участі їх в роботі Малої академії наук.

Педагогічний процес у МАН має свої особливості, які відрізняють його від звичайних уроків у школі. І, перш за все, це те, що плани й програми наукових гуртків, клубів, секцій, на відміну від стабільних навчальних програм, охоплюють такі галузі знань і практичної діяльності, які виходять за межі уроку, враховуючи індивідуальні інтереси та творчий потенціал (можливості) конкретних дітей [8].

Національний центр «Мала академія наук України» – середовище для талановитих дітей. Унікальна освітня система забезпечує організацію і координацію науково-дослідницької діяльності учнів, створює умови для їх інтелектуального, духовного, творчого розвитку та професійного

самовизначення, сприяє нарощуванню наукового потенціалу країни. Діяльність МАН спрямована на виявлення, розвиток і підтримку обдарованих, здібних до науки учнів.

Організація має 33 регіональних територіальних відділень, понад 300 позашкільних закладів різних типів визначено як базові в організації діяльності МАН. Учні МАН проводять науково-дослідну роботу в різних галузях, зокрема і з географії. І з кожним роком кількість бажаючих приєднатися до роботи Малої академії наук зростає все більше.

Нині учнями МАН є близько 300 тисяч обдарованих школярів з усієї України. Слухачами можуть стати усі охочі учні 6-11 класів. Учні - члени МАН є учасниками різноманітних обласних, всеукраїнських, міжнародних інтелектуальних конкурсів, турнірів, олімпіад і виявляють високий рівень підготовки та творчі здібності.

Визначним заходом МАН є щорічний Всеукраїнський конкурс-захист науково-дослідницьких робіт учнів – членів МАН. У всіх етапах конкурсу-захисту беруть участь близько 100 000 школярів-старшокласників, з яких до фіналу виходять понад 1000 кращих [9].

Підготовка та виконання наукової роботи вимагає від учня значних зусиль, відповідальності та цілеспрямованості. З часом, науково - дослідна робота змінює своє значення, проте не втрачає сенсу.

Дослідницька діяльність дітей та учнівської молоді (ДД) – діяльність, безпосередньо пов'язана з вирішенням творчого, дослідницького завдання, яке не має наперед відомого результату (у різних галузях науки, техніки, мистецтва) та передбачає етапи, характерні для наукового дослідження (визначення проблеми, ознайомлення з літературними джерелами та їх опрацювання, формулювання гіпотези дослідження, власне проведення дослідження, аналіз його результатів і остаточне узагальнення, формулювання висновків, конкретна суспільно корисна, масова чи природоохоронна робота учнів за результатами проведеного дослідження) [1].

Наукова робота з географії, підготовлена в системі МАН України – це творча наукова робота учня, яка виконується самостійно і базується на знаннях, уміннях і навичках, здобутих під час шкільного та позашкільного вивчення географії.

Науково-дослідницька робота допомагає учневі систематизувати отримані теоретичні знання з вивченої дисципліни, перевірити якість цих знань; оволодіти первинними навичками проведення сучасних досліджень.

Уже на цій першій творчій спробі можна навчити учня самостійно осмислювати проблему, творчо, критично її досліджувати; вміння збирати, аналізувати і систематизувати літературні джерела; здатність застосовувати отримані знання при вирішенні практичних завдань; формулювати висновки, пропозиції та рекомендації з предмета дослідження. Все це в майбутньому допоможе учневі в навчанні у ВНЗ [8].

Такий досвід неодмінно допоможе учневі в майбутньому писати доповіді, статті на різні наукові конференції, курсові та кваліфікаційні роботи. Навички самостійної роботи та самостійного пошуку необхідної інформації знадобляться і в реальному житті. Участь дітей в МАН допоможе їм більше дізнатися про свої творчі здібності та їх розвивати.

Раціонально організувати роботу над дослідженням, правильно розподілити свій час, спланувати його глибоко та своєчасно розробити вибрану тему допоможе порядок написання науково-дослідницької роботи. Він дисциплінує учня, лімітує термін, відведений на вибір теми, підбір та аналіз літератури з теми дослідження, написання й оформлення роботи.

Процес написання науково-дослідницької роботи включає в себе кілька етапів:

- підготовчий;
- етап роботи над текстом;
- заключний етап [8].

Під час всі цих етапів учень повинен вибрати, описати і в повній мірі розкрити тему своєї роботи. Йому необхідно виокремити перед собою певну

мету, проблемні питання і дати на них відповідь, вирішити їх.

Отже, робота Малої академії наук України спрямована на тісну співпрацю із школою та процесом навчання, виявлення талановитих дітей і розвиток їх творчих здібностей, розширення меж їх науково-дослідної діяльності та формування досвіду самостійної роботи. МАН, як і всі позашкільні навчально-виховні заклади, має на меті ще більше розширити ту базу знань, яку діти отримують під час уроків, що дозволяє ще інтенсивніше проводити навчально-виховний процес.

ВИСНОВКИ ДО 1 РОЗДІЛУ

Науково-дослідна робота з географії у старшій школі в процесі навчання має свої характерні особливості. Діти виконують її добровільно та вибирають напрямок діяльності відповідно до своїх інтересів. Науково-дослідна діяльність допомагає в повній мірі розкрити та розвинути творчий потенціал учні та допомагає реалізуватися в певній сфері діяльності. Такий вид роботи доцільно проводити саме в старшій школі через стійку сформованість школярів у бажанні займатися різними видами досліджень, проєктів та завдань.

Процес проведення науково-дослідної роботи може проводитися учнями не лише в школі, але і на базі різних позашкільних навчальних закладів дослідницько-пошукового напрямку діяльності. Одним з таких осередків дитячої та юнацької творчості є Мала академія наук. Вона спрямована на виявлення та розвиток потенціалу обдарованих учнів.

РОЗДІЛ 2. ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ВИКОРИСТАННЯ НАУКОВО-ДОСЛІДНОЇ РОБОТИ З ГЕОГРАФІЇ У СТАРШІЙ ШКОЛІ

2.1. Вивчення рівня географічної компетентності під час проведення науково-дослідної роботи учнів

Сучасне життя висунуло суспільний запит на виховання творчої особистості, здатної самостійно мислити, генерувати оригінальні ідеї, приймати сміливі і нестандартні рішення. Формування особистості сучасного типу, громадянина й патріота суверенної Української держави є одним із найважливіших завдань сьогодення, реалізація якого покладається на систему освіти, де провідна ланка – у розвитку життєвих компетенцій через навчально-виховний процес у школі, щоб сформована особистість була компетентною у всіх сферах людського життя

Переорієнтація процесу навчання школярів на компетентнісну освіту передбачає досягнення конкретних практичних результатів у розвитку сучасного учня. Знання, уміння і навички, що набувають учні в школі, є важливими. Поряд з цим актуальності набуває поняття компетентності учня, яка визначається багатьма чинниками, оскільки саме компетентності є індикаторами, що дозволяють визначати готовність учня до життя, його подальшого особистого розвитку і до активної участі в житті суспільства[17].

Сучасна школа має відгукуватися на сьогоденні потреби суспільства. А сучасні школярі мають не тільки отримувати велику кількість інформації, вони повинні в ній орієнтуватися, бути компетентними у вивченні різних питань окремих предметів. У новій навчальній програмі кожного класу зазначено, що під час вивчення навчального матеріалу, учні повинні знати, уміти відтворювати та розуміти оцінно-ціннісну важливість вивченої інформації, чому так важливо вивчати ту чи іншу тему.

Методика викладання має бути насичена прийомами, що сприяють розвитку самостійності, дослідницьких умінь, інформаційної грамотності учнів. Перспективним є використання діяльнісного підходу, уміння

виконувати експеримент, різноманітні види самостійних робіт, уміти спостерігати, самостійно отримувати й переробляти інформацію, уміло володіти інформаційно-комунікативними технологіями.

Важливим є те, що вчитель повинен розуміти важливість застосування на уроках різних форм і методів, а не проводити кожен урок в однаковому стилі. Прогрес не стоїть на місці, тому і процес навчання має змінюватися, йти в ногу з часом. Для того, щоб зацікавити дітей, нові знання їм необхідно подавати в цікавій і незвичній формі. Домашнє завдання також потрібно задавати виконувати з елементами новизни, у формі дослідження чи проєкту, для того, щоб учні змогли виявити самостійність та з метою підштовхнути їх до бажання займатися науково-дослідною роботою.

Традиційні форми та методи навчання не завжди забезпечують глибоке вивчення навчального предмета. Тому, завдання сучасного вчителя – знайти такі форми навчання, які зробили б урок цікавим, підвищили інтерес учнів до вивчення предмета, активізували б їхню діяльність та зняли напруження, особливо під час перевірки знань [17].

В першу чергу, питання необхідності набуття учнями ключових компетентностей постає через те, що людина яка володіє теоретичними знаннями, але не вміє застосувати їх на практиці, не може повністю себе реалізувати в сучасному суспільстві. В даний час важливим і цінним є вміння швидко орієнтуватися в різних проблемних ситуаціях, знаходити шляхи їх вирішення та вміння брати на себе відповідальність за кінцевий результат. У набутті різностороннього досвіду і полягає основа компетентнісного підходу в освіті.

У системі компетентностей більшість науковців виокремлюють ключові, які відносяться до загального змісту освіти, загально предметні, що відносяться до певного кола навчальних предметів та освітніх галузей, та предметні, яких учень набуває впродовж вивчення того чи іншого предмета у всіх класах середньої школи.

Метою сучасної географічної освіти є створення особистості, яка

володіє просторово-географічними знаннями, культурно-географічними ціннісними орієнтирами; особистості, яка пов'язує своє майбутнє у географічному середовищі на основі взаємодії з природою, тобто формування компетентної, обізнаної особистості з активною громадською позицією. Тому сьогодні навчальний процес має бути спрямований на досягнення ключових та предметних компетентностей [17].

Основні компетентності, які мають бути сформовані під час уроків географії зображені на рис. 2.1.

Рис.2.1. Ключові компетентності, які мають бути сформовані під час уроків географії

Вони спрямовані на формування в учнів просторового уявлення про земну поверхню, розміщення природних ресурсів, населення та господарства, розвиток умінь усвідомлено орієнтуватися в соціально-економічних, суспільно-політичних і геоecологічних подіях у державі та світі [17].

Діти різних вікових категорій, звичайно, по різному засвоюють навчальний матеріал, тому необхідно застосовувати різні методи, форми та прийоми під час його викладання. Для того, щоб оцінити рівень знань з географії, з учнями 10 класу було проведено урок-гру «Найрозумніший».

Географічна вікторина «Найрозумніший»

Мета: визначити рівень ключових та предметних компетенцій учнів 10 класу в процесі навчання географії; продовжити формувати навчально-пізнавальний інтерес до науково-дослідної роботи з географії.

Обладнання: картки з географічною номенклатурою, глобуси, карти атласів, слайди презентації, інтерактивна дошка.

План

1. I етап «Розминка»
2. II етап «Картографічний марафон»
3. III етап «Що? Де? Коли?»
4. IV етап «Розв'яжіть задачу»
5. V етап «Співвідношення»
6. VI етап «Точка на карті»
7. VII етап «Власна тема»

Правила

10 клас, який складається із 21 учня наперед було поділено на 3 команди, в кожній з яких по 7 учасників. Кожна команда обирає собі назву та капітана. Саме змагання проходить в 6 етапі. Команди повинні набрати якомога більше балів і виявити найбільших знавців географії. Підраховувати набрані бали допомагає вчитель географії.

I етап «Розминка»

На першому етапі буде зачитуватися 20 загальних питань по вивченому матеріалу 10 класу. Відповідати можуть тільки капітани, але є можливість обговорити питання з командою. Відповідає та команда, яка швидше просигналізувала про готовність відповідати. За кожну правильну відповідь дається 1 бал.

II етап «Картографічний марафон»

Кожній команді на стіл було роздано по 11 карток із виділеною на кожній з них країною. Командам необхідно якнайшвидше, і головне правильно, позначити назву виділеної країни. За кожну правильну відповідь

надається 1 бал + команди можуть отримати додаткові бали за швидкість виконання завдання, за умови помилки не більше як у 3 картках, перший час +3 бали, другий + 2 бали, третій + 1.

III етап «Що? Де? Коли?»

Потрібно дати відповіді на запитання, вибравши правильний варіант із чотирьох можливих. Відповідає та команда, будь який учасник якої швидше підніме руку. У разі неправильної відповіді, відповідає команда, яка була наступною.

IV етап «Розв'яжіть задачу»

Команди повинні розв'язати три географічні задачі за відведений час. На розв'язання кожної задачі дається по дві хвилини. Команда, яка виконала завдання першою отримує 6 балів, друга- 4 балів, третя- 3 бали

V етап «Співвідношення»

Командам потрібно встановити відповідність між правою та лівою частиною завдань.

VI етап «Точка на карті»

За географічними координатами командам потрібно визначити місце на карті і назвати його. Відповідати повинен кожен учасник команди по черзі, правильно відповівши на завдання учасник передає наступному естафету. Якщо один з учнів не може знайти задану точку він передає естафету іншому. Етап не завершиться поки всі координати не будуть знайдені правильно. Команда, яка справилась із завданням перша отримує 7 балів, друга- 5 балів, третя- 3 бали.

VII етап «Власна тема»

Кожна команда завчасно обирає власну тему і методом дешифрування власний колір(червоний, синій, жовтий і сірий). На інтерактивній дошці буде зображено дві таблиці з цифрами від 1 до 36, на одній вони будуть позначені відповідними кольорами команд, а на іншій ні. Командам потрібно за 15 секунд запам'ятати цифри зі своїм кольором. Також сірим кольором буде позначено питання вільної теми. На відповідь дається 10 секунд. За відповідь

на питання власної теми команда отримує 2 бали, теми суперника- 3 бали, вільної теми- 1 бал.

Як власну тему, команди обирають одну з країн Європи, зазначену для вивчення в програмі 10 класу.

Хід уроку

Завдання :

І етап «Розминка»

1. Скільки спірних територій налічують на земній кулі ? (300)
2. Які країни Європи є найбільшими світовими виробниками сталі ?
(Росія, Німеччина, Україна)
3. У якому році було введено євро, як єдину валюту? (1998 р.)
4. Найвища точка Європи з висотою 4807 м.(г. Монблан)
5. Найхолодніше море у світі? (Біле море)
6. Найконтинентальніше море світу? (Азовське море)
7. Які гори відділяють Європу від Азії (Уральські гори)
8. Яку країну називають країною «тисячі озер» (Фінляндія)
9. Друга за довжиною річка Європи. (Дунай)
10. Мавзолей- мечеть, який знаходиться неподалік міста Агри?
(Тадж Махал)
11. Правляча династія у Великій Британії. (Вінзори)
12. У якій країні жив прототип графа Дракули- Влад Цепеш?
(Румунія)
13. Батьківщиною гри у футбол є... (Великобританія)
14. Країни Великої сімки? (Франція, Німеччина, Італія, США, Японія, Канада і Великобританія)
15. Найстаріша автомобільна компанія у світі? (Ford Motor Company)

II етап «Картографічний марафон»

1. Ватикан
2. Велика Британія
3. Естонія
4. Індія
5. Іспанія
6. Канада
7. Китай
8. Німеччина
9. Нова Зеландія
10. Польща
11. Франція (Додатки)

III етап «Що? Де? Коли?»

1. В якому році Христофор Колумб відкрив Америку?
а)1348 **б)1492** в)1592 г)1490
2. Кількість незалежних держав на даний час.
а)187 б)190 **в)194** г)175
3. Найпоширеніша світова релігія .
а) католицизм і християнство б)іслам в)індуїзм в)буддизм
4. Країна з найбільшою чисельністю населення.
а)Індія б)Росія в)США **г)Китай**
5. Вулкан Фудзіяма є найвищою точкою

а)Непалу б)**Японії** в)Австралії г)Франції

6. Скільки монархій існує на території Азії?

а)**13** б)10 в)15 г)ні одної

7. Аномалія в Тихому океані, яка з іспанської означає «малюк» або «хлопчик»?

а)Ла-Нінья б)Вогняне кільце в) землетрус г) **Ель- Нінью**

IV етап «Розв'яжіть задачу»

- I. Літак вилетів точки А (105° сх.д.) в точку В (160° сх.д.). Визначте о котрій годині літак прибуде в точку В, якщо місцевий час становив 12 годин 20 хвилин ? (16 година)
- II. Визначте, на скільки годин потрібно перевести стрілки годинника при переїзді з Лондона до Джакарти (106° сх.д.)

V етап «Співвідношення»

Установіть відповідність між країною і кількістю міст-мільонерів в ній

1. Німеччина	А) 1
2. Франція	Б) 2
3. Велика Британія	В) 5
4. Польща	Г) 4

1-Г 2-В 3-Б 4-А

VI етап «Точка на карті»

- 1) 18° пд. ш., 26° сх. д. (водоспад Вікторія)

- 2) 60° пн. ш., 61° зх. д. (водоспад Анхель)
- 3) 69° пд. ш. і 91° зх. д. (о. Петра I)
- 4) 19° пд. ш., 47° сх. д. (о. Мадагаскар)
- 5) 51° пн. ш. 0° зх. д. (Лондон)
- 6) 50° пн. ш. 30° сх. д. (Київ)
- 7) 11° пн. ш та 142° сх. д. (Маріанський жолоб)

VII етап «Власна тема»

Червона команда власною темою обрала Францію, синя-Німеччину, жовта-Італію. На інтерактивній дошці з'являється слайд із табличкою, в якій розміщені цифри (рис.2.13).

1	2	3	4	5	6
7	8	9	10	11	12
13	14	15	16	17	18
19	20	21	22	23	24
25	26	27	28	29	30
31	32	33	34	35	36

Рис. 2.13. Таблиця з цифрами

Згодом з'являється така сама таблиця (рис. 2.14), але цифри вже зафарбовані у кольори команд. Їм необхідно запам'ятати саме свої цифри.

1	2	3	4	5	6
7	8	9	10	11	12
13	14	15	16	17	18
19	20	21	22	23	24
25	26	27	28	29	30
31	32	33	34	35	36

Рис. 2.14. Таблиця з зафарбованими в кольори команд цифрами

1. Яке місце в Європі посідає Німеччина за валовим внутрішнім продуктом та рівнем прямих іноземних інвестицій. (Перше)
2. Найбільший аеропорт Франції. (Аеропорт імені Шарля де Голя)
3. Найбільше за площею місто світу?(Хулун-Буїр, Китай)
4. Найбільший промисловий, міський та портовий центр країни. Страва з рубленої котлети та розрізаної булочки. (Гамбург)
5. Загальна чисельність населення Франції.(65 млн. осіб)
6. Які дві карликові держави розташовані на території Італії? (Ветикан і Сан-Марино)
7. Найдовша гірська система світу?(Анди)
8. Середній вік італійців.(41 рік)
9. Німеччина однонаціональна держава. Який відсоток населення становлять німці? (91,5%)
- 10.Якими трьома водоймами омивається Франція?(Атлантичним океаном, Середземним морем і протокою Ла-Манш)
- 11.В якому році об'єдналися Західна і Східна Німеччина? (1990р.)
- 12.Скільки відсотків води у складі кавуна?(93 %)
- 13.Що символізують три лінії на гербі Франції.(Співчуття, справедливість і милосердя)
- 14.Скільки землетрусів в середньому відбувається на Землі?(50 000 тис.)
- 15.Яку квітку вважають національною квіткою країни?(Лілія)
- 16.Яке прізвище заборонене в Німеччині? (Гітлер)
- 17.Які три вулкани розташовані на території Італії?(Везувій, Етна і Стромболі)
- 18.Найвищий водоспад у країні, висота якого становить 422 метри.(Гаверни)
- 19.Найбільша християнська церква у світі, яка розташована в

Римі?(базиліка Святого Петра)

20.Середня тривалість життя. (80 років)

21.Який відомий американський постамент було зроблено у Франції і передано США в якості подарунка?(Статуя Свободи)

22.Найвідоміші італійські марки машин?(Ферарі, Ламборгіні, Бугатті, Мазераті)

23. Національною рослиною Гренландії є?(Верба)

24. Яку кількість відсотків електроенергії імпортує Італія?(75 %)

25.В якій галуззі, серед усіх європейських держав, Франція посідає перше місце?(По виробництву сільськогосподарської продукції)

26.Бельгійське національне хобі?(Розведення поштових голубів)

27. Яку частину Італії займають гори?(35 %)

28.Який напій з'явився в Німеччині в 1940 році, коли було заборонено ввезення сировини для виробництва Coca-Cola? (Fanta)

29.Найбільш відвідуваний музей світу, який розташований в Парижі?(Лувр)

30.«Візитною картою» Австрії є?(Віденський вальс)

31.Яка протока відділяє Іспанію від Африки?(Гібралтарська)

32.Німеччина першою серед європейських країн перейшла на літній час. Коли і з якою метою це сталося? (30 квітня 1916 року, для економії електроенергії)

33.Марка французького авто, на емблемі якого зображений лев. (Peugeot)

34.Якою часткою спадщини світового мистецтва володіє Італія? (60%)

35.Валетта є столицею...(Мальти)

36.Найбільший кам'яновугільний басейн, який знаходиться в Німеччині. (Рурський)

Для оцінки рівня географічної компетенції було виділено 4 рівні оцінювання якості засвоєння учнями навчального матеріалу: низький, середній, достатній та високий.

I. Низький - учень (учениця) слабо володіє необхідними знаннями, уявленнями про явища та предмети, відповідає на питання зі значними складнощами, відповідь є далеко не повною.

II. Середній - учень вже може відтворити необхідний навчальний матеріал, за необхідності виконує завдання, але за зразком, користуючись репродуктивним методом, орудує базовими вміннями навчальної діяльності.

III. Достатній - учень (учениця) знає і розуміє істотні ознаки понять, явищ, вміє в доступній формі пояснити основні закономірності їх взаємодії між собою, а також самостійно застосовує набуті знання в стандартних ситуаціях, в повній мірі володіє розумовими процесами та операціями (аналізом, абстрагування, умовиводом, узагальненням). Відповідь учня є вірною, логічно побудованою, цілком обґрунтованою, проте їй не вистачає власного бачення та власних суджень. Наявні вміння аналізувати розповідь вчителя та однокласників, вміє добре працювати з літературою та проводити пошук необхідної інформації з різних джерел, зокрема з мережі-інтернет.

IV. Високий- учень повністю володіє навчальним матеріалом, вміло застосовує його і під час уроків, і під час виконання творчих завдань. Може вільно висловити свою думку підкріпивши її необхідною інформацією. З легкістю засвоює нові знання. Відповідає чітко, правильно, логічно. За власним бажанням, і з допомогою вчителя виконує різні завдання дослідницького характеру. Злагоджено працює в колективі [13].

2.2. Оцінювання ефективності використання науково-дослідної роботи учнів

Після проведення конкурсу «Найрозумніший», було визначено рівень географічної компетентності всіх учнів 10 класу. Більшість дітей показали

достатній і високий рівень засвоєння знань. Не дивлячись на те, що всі учні були залучені до вищезгаданого уроку-змагання, деякі з них були лише формальними учасниками команд і проявили низький рівень знань. Це виявлялося у низькому рівні ініціативи та відсутності у них інтересу до гри. На рис. 2.2. зображено, скільки дітей показали певний рівень засвоєння знань на основі проведеної гри.

Рис.2.2. Рівні засвоєння учнями знань до початку експерименту

При детальному опитуванні учнів, було виявлено тих, які займаються науково-дослідною роботою з географії, додатково відвідують різні географічні гуртки та секції за інтересами, а також готують роботи в МАН. Саме вони продемонстрували високий рівень знань та відзначилися активною участю в житті класу. Звичайно, що були діти які показали достатній рівень підготовки та засвоєних знань і при тому вони не відвідують ніякі гуртки, проте, учні які займаються додатковим вивченням географії, різними дослідженнями та пишуть наукові роботи мають більш ґрунтовні знання, вони володіють інформацією, яка виходить за межі навчальної програми. В них значно підвищена мотивація до виконання складніших завдань та до навчання в цілому. Такі діти з легкістю проводять наукову роботу не лише в позашкільних закладах, але і, тим паче, під час уроків та у

вигляді досліджень і проєктів, які задаються їм на самостійне опрацювання вдома.

В навчальній програмі за 10-11 клас, згідно з новим освітнім стандартом зазначені орієнтовані теми досліджень до кожного розділу і теми, які учні за бажанням можуть обирати.

У старшій школі окремі питання курсу доцільно пропонувати старшокласникам опрацьовувати самостійно. Необхідно стимулювати пізнавальну діяльність старшокласників, спонукати їх до використання типових планів комплексної характеристики територій (регіонів та окремих країн), розвивати навички самостійного інформаційного і наукового пошуку, прогнозування та проєктування.

Курс географії у старшій школі має чітко визначену практичну спрямованість, яка реалізується в ході виконання практичних робіт, аналітичних завдань та досліджень. Вони спрямовані на розвиток умінь і навичок роботи з географічними картами та іншими джерелами інформації, а також передбачають розв'язання географічних, екологічних й соціально-економічних задач, здійснення порівняльного аналізу, проведення міні-досліджень, дискусій, семінарів, презентацій, експертиз, круглих столів, ділових ігор, творчих робіт, індивідуальних і колективних проєктів. Мета проведення цих робіт може бути різною – мотиваційною, контролюючою тощо.

Тематика варіативних досліджень може бути змінена вчителем у рамках вивчення відповідної теми. Із запропонованої тематики досліджень учень за бажанням вибирає 1-2 дослідження (упродовж року) та виконує його індивідуально або у групі. Результати дослідження презентуються учнями й оцінюються вчителем під час захисту чи представлення.

Такі підходи сприятимуть формуванню не лише предметних (географічних), а й ключових компетентностей (інформаційно-цифрової, соціальної і громадянської підприємницької, загальнокультурної та екологічної грамотності тощо) [6].

Орієнтовані теми досліджень для учнів 10 класу:

1. Інтеграційні та дезінтеграційні процеси у Європі.
2. Відновна електроенергетика в країнах Європи: регіональні особливості та відмінності.
3. Структура й просторова організація виробництва чорних металів у країнах Європи.
4. «Нове обличчя» Руру – постіндустріальний розвиток: «зелені» міста замість похмурих ландшафтів.
5. Лондон, Берлін, Париж, Київ: схожість і відмінність сучасного розвитку міст.
6. Кластери в Італії як домінуюча форма організації виробництва товарів і послуг.
7. Екологічні виміри економічного зростання в країнах Азії.
8. Географічне положення країни як чинник її економічного розвитку (на прикладі Туреччини і Сінгапуру).
9. Країни Перської затоки – новий осередок індустріалізації.
10. Острови Кюсю і Хоккайдо: контрасти Японії.
11. Унікальність економічної системи Китаю.
12. «Коридори зростання» в Індії.
13. Національні парки Австралії як об'єкти міжнародного туризму.
14. Розвиток Західної Австралії у контексті зростання глобального попиту на природні ресурси.
15. Канберра – політико-адміністративний центр країни.
16. Нова Зеландія – високорозвинена країна зі сприятливими умовами для ведення бізнесу.
17. Країни Океанії – регіон екзотичного туризму.
18. «Бананові республіки»: типові ознаки та сучасний розвиток.
19. Панамериканське шосе – дорога через три Америки.
20. Туризм як чинник розвитку країн Карибського басейну.
21. Форми територіальної організації новітніх видів промислового

виробництва у США.

22. Економічна взаємодія вздовж державно-го кордону між Мексикою і США.
23. Складники підприємницького успіху української діаспори в Канаді та США.
24. Кордони на політичній карті Африки: особливості делімітації та демаркації.
25. Ангола: успішний розвиток після війни.
26. Вплив колоніального минулого на сучасну міжнародну спеціалізацію та просторову структуру господарства країн Тропічної Африки.
27. «Три кити» економіки Єгипту: Суецький канал, нафта, туризм.
28. ПАР серед країн Африки.
29. ПАР: одна держава – три столиці [6].

Саме такі теми досліджень дозволяють розширити знаннєвий компонент учнів з різних тем курсу. Вони більш детально ознайомлюються з особливостями політичних та економічних відносин країн між собою, поглиблюють знання про поділ світу на регіони, розвивають вміння аналізувати та порівнювати. Обираючи певну тему роботи, учень чи учениця поглиблено займаються її дослідженням та за можливості розкривають всю проблематику даного дослідження і дають свою відповідь на те, як вони бачать вирішення поставленого перед ними проблемного питання. Все це сприяє розвитку творчого підходу, креативного мислення та нестандартного вирішення проблемних питань і завдань.

Відповідно до результатів перевірки рівня географічної компетентності і за допомогою вчителя, в класі було виділено учнів, які займаються науково-дослідною роботою і які проводять такий вид навчальної роботи. Ці дві групи дітей показували різний рівень успішності у навчанні. Діти які додатково не проводили самостійних досліджень, які прописані в навчальній програмі, і не відвідували заняття географічного спрямування в

позашкільних закладах мали посередні досягнення у вивченні предмету, деякі відставали. Учні, які займалися науковою роботою, навпаки мали поглиблений рівень знань, підвищену мотивацію до навчання, сприятливі показники до подальшого розвитку творчого потенціалу. Така помітна різниця чітко простежувалася протягом усього періоду проходження нами практики.

Були спроби залучити дітей, які показали низькі і середні результати, до науково-дослідної роботи. Не всім школярам вдалося займатися такою діяльністю, але були і такі, що покращили свої знання і досягли достатнього та середнього рівня оцінювання.

Відразу після того, як всі діти отримали змогу випробувати свої сили в проведенні науково-дослідної роботи, вони продемонстрували наступні показники рівня засвоєння знань(рис.2.3.).

Рис.2.3. Рівні засвоєння учнями знань після експерименту

Для кращого порівняння різниці якості засвоєння учнями знань і їх рівнем оцінювання, початковий і після експериментальний рівні наведено на рис.2.4.

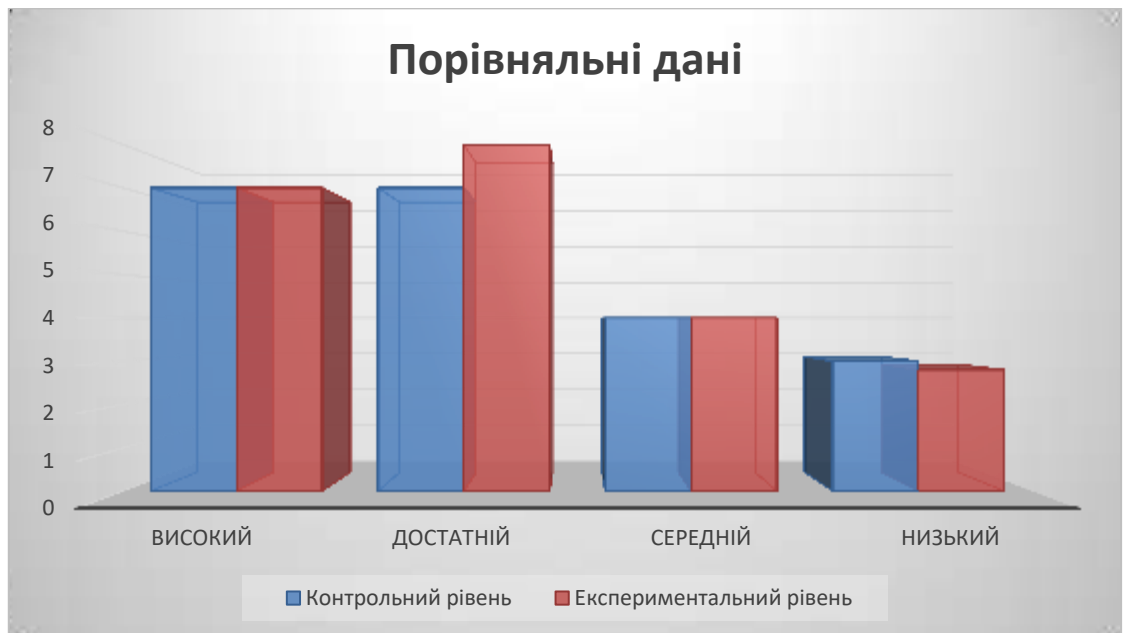

Рис.2.4. Порівняльні показники

Отже, творча і наукова робота є ефективним методом покращення якості навчання, підвищення мотивації до нього, зацікавлення учнів у вивченні навчального предмету та, в майбутньому, збільшення резерву молодих спеціалістів і наукових кадрів.

ВИСНОВКИ ДО 2 РОЗДІЛУ

На уроках географії і під час проведення науково-дослідної роботи, особливу увагу потрібно звертати на те, як діти засвоюють навчальний матеріал, на рівень їхньої географічної компетенції. Вчитель повинен розуміти те, що всі діти по різному сприймають інформацію, тому потрібен різний підхід до її вивчення.

За допомогою експериментального методу, нам вдалося визначити рівень знань у всіх дітей класу, прослідкувати хто з них займається науково-дослідною роботою, визначити ефективність її застосування для учнів старших класів. І однозначно можна сказати, що такий вид роботи для старших школярів дуже позитивно впливає на успішність дітей. Вони краще орієнтуються у навчальному матеріалі, володіють ширшим спектром інформацію, знають де і як її потрібно застосовувати. Також, такі учні відзначаються підвищеним рівнем мотивації до навчання, що також позитивно позначається на їхніх оцінках.

До початку експерименту кількість учнів з високим рівнем засвоєння знань становила 7 осіб, тобто 37 % від всієї кількості дітей, після його завершення число таких учнів не змінилося. Дітей з достатнім і середнім рівнем було зафіксовано 7 (36%) та 4 (21%) відповідно, а дітей з низьким рівнем оцінювання-3 (6%). На завершальному етапі експерименту, число дітей з достатнім рівнем збільшилося до 8 (38%), а учнів з низькою успішністю залишилося всього 2 (10%).

Таким чином, отримані показники доводять, що за короткий термін та з правильним підходом до роботи з дітьми за допомогою проведення науково-дослідної роботи учнями старшої школи, можна підвищити рівень успішності з предмету в класі.

ВИСНОВКИ

Науково-дослідна робота в старшій школі має свої особливості. Найперше це те, що для початку потрібно виокремити учнів з творчим потенціалом, які захочуть і зможуть нею займатися, оскільки вона потребує неабияких розумових здібностей та часу.

Навчальний експеримент довів те, що і за такий короткий термін та з правильним підходом до роботи з дітьми за допомогою проведення науково-дослідної роботи учнями старшої школи, можна підвищити рівень успішності з предмету в класі.

За допомогою залучення всіх дітей класу до науково-дослідної роботи зросла кількість учнів з достатнім рівнем засвоєння знань до-8 (38%), та зменшилося число дітей з низьким рівнем до -2 (10%), що дало змогу збільшити частку дітей із середнім рівнем успішності. Учні із високим рівнем засвоєння знань було і залишилося 7 (33%).

Зараз як ніколи, важливо навчати дітей мислити нестандартно, цікаво та цілеспрямовано. Вони повинні вміти вчитися, навчатися та знаходити інформацію власноруч, протягом усього життя здобувати все нові і нові знання. Важливим є також навички самостійного пошуку проблемних питань та способів їх вирішення. В даний час виграє той, хто працює і думає не за шаблоном, а робить свої власні висновки, висловлює свою думку та бачення з приводу того чи іншого питання. Згідно з сучасними освітніми стандартами, учні мають здобувати як загальні, так і предметні компетенції. Їм потрібно володіти не лише теоретичними навичками, а й практичними вміннями застосовувати вже отримані знання в реальному житті. Щоб навчити дітей, вчитель повинен показати навіщо їм ця інформація потрібна.

Велику роль в такій системі навчання відіграє і мотивація учнів, те як педагог вміє заохотити дітей до навчальної та науково-дослідної діяльності. Бо учень, який не мотивований до роботи, не може показувати високих результатів, в нього відсутнє бажання вчитися, що в майбутньому потягне за собою велику кількість труднощів.

Отже, науково-дослідна робота має стати для старшокласників тим фундаментом, який дозволить їм успішно закінчити школу, обрати свою професію та без труднощів організувати свій навчальний процес у закладі вищої освіти. Крім того, в дорослому житті, вони зможуть самотійно та швидко вирішувати проблемні ситуації, які будуть виникати. Науково-дослідна діяльність є важливим компонентом навчально-виховного процесу в сучасній школі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Енциклопедія освіти / Акад. пед. наук України; головний ред. В. Г. Кремень.– К.: Юрінком Інтер, 2008.– 1040 с.
2. Залучення старшокласників до науково-дослідної діяльності МАН як засіб розвитку їх дослідницьких здібностей // Інновації в освіті: інтеграція науки і практики : зб. наук-метод. праць / за заг. ред. О.А. Дубасенюк – Житомир: ФОП Левковець, 2014. – С. 56-75.
3. Мойсеєва С.Г. Сучасна географічна освіта: поєднання традицій та інновацій / С.Г. Мойсеєва // Педагогічний вісник. – 2018.– №3.– С.47-48.
4. Мотивація навчальної діяльності. URL: https://pidru4niki.com/17450602/psihologiya/motivatsiya_navchalnoyi_diyalnosti
5. Мотивація-ключ до розвитку пізнавальних інтересів учнів. URL: <https://naurok.com.ua/motivaciya-klyuch-do-rozvitku-piznavalnih-interesiv-uchniv-124997.html>
6. Навчальні програми для 10-11 класів. URL: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednya-osvita/navchalni-programi/navchalni-programi-dlya-10-11-klasiv>
7. Науково-дослідна діяльність на уроках географії, як фактор формування ключової компетентності «вміння навчатися впродовж життя», в умовах впровадження Нової української школи. URL: <https://naurok.com.ua/naukovo-doslidnicka-diyalnist-na-urokah-geografi-yak-faktor-formuvannya-klyuchovo-kompetentnosti-vminnya-navchatisya-vprodovzh-zhittya-v-umovah-vprovadzhennya-novo-ukra-nsko-shkoli-190764.html>
8. Науково-дослідницькі роботи МАН. Методичні рекомендації щодо написання робіт: Збірка методичних матеріалів / Автор-укл. О. Р. Шелегеда. – Запоріжжя: КЗ “ЗОЦТКУМ” ЗОР, 2010. – Серія «Робота з обдарованою молоддю». – 52 с. URL: https://manmelitopol.ucoz.org/robota_man.pdf.

9. Національний центр «Мала академія наук України» (МАН). URL: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/pozashkilna-osvita/derzhavni-centri-pozashkilnoyi-osviti/mala-akademiya-nauk-ukrayini>.
10. Організація науково-дослідної роботи учнів. URL: <https://golubteacher.pp.ua/roboza-z-obdarovanimi/man/organizatsiya-naukovo-doslidnitskoyi-roboti-uchniv.html>
11. Позашкільні заклади освіти. URL: <https://baranynsi-osvita.gov.ua/pozashkilni-zakladi-osviti-17-45-12-26-03-2019/>
12. Позашкільні навчально-виховні заклади. URL: https://pidru4niki.com/1199030235044/pedagogika/pozashkilni_navchalno-vihovni_zakladi
13. Про затвердження Критеріїв оцінювання навчальних досягнень учнів (вихованців) у системі загальної середньої освіти. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0566-11#Text>
14. Про затвердження переліку типів позашкільних навчальних закладів і Положення про позашкільний навчальний заклад: Постанова від 6 травня 2001 р. № 433/ Кабінет Міністрів України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/433-2001-%D0%BF#Text>
15. Савенков А. И. Психологические основы исследовательского подхода к обучению : учебное пособие / А. И. Савенков. – М. : Ось–89, 2006. – 480 с.
16. Сухомлинський В. О. Серце віддаю дітям / В. О. Сухомлинський ; за наук. ред. Ольги Сухомлинської. – Харків : Акта, 2012. – 545 с.

17. Формування ключових та предметних компетентностей учнів на основі діяльнісного підходу на уроках географії. URL: <http://dvorak.pp.ua/metodychna-robota/formuvannya-klyuchovyh-ta-predmetnyh-kompetentnostej-uchniv-na-osnovi-diyalnisnogo-pidhodu-na-urokah-geografiyi>
18. Шишка Р. Б. Організація наукових досліджень та підготовки магістерських і дисертаційних робіт : навчальний посібник / Р. Б. Шишка. – Харків : Еспада, 2007. – 368 с.